

WAARNEMING VAN *SAXICOLA TORQUATA MAURA* IN NEDERLANDRecord of *Saxicola torquata maura* in The Netherlands

G. J. OREEL en P. MEETH

WAARNEMING

Op 6 en 7 oktober 1973 bevond zich in de Eijerlandseduinen op Texel een vrouwtje Roodborsttapuit *Saxicola torquata*, dat de kenmerken vertoonde van *S. t. maura*. De vogel werd waargenomen en gefotografeerd door de excursie van de Club van Nederlandse Vogelkundigen (CNV). Dit is de eerste waarneming van *S. t. maura* in Nederland.

Op 6 oktober om circa 11 uur ontdekten J. F. de Miranda, G. J. Oreel, J. W. de Roever en E. J. M. Veling een *Saxicola*-achtige vogel in de Eijerlandseduinen. Na een beschrijving te hebben gemaakt, stelden ze hun medeleden van de CNV-excursie op de hoogte van de waarneming. De excursie besteedde de rest van de dag en een deel van de volgende dag aan bestudering van de vogel, die bovendien werd gefotografeerd door J. J. H. van Geuns en P. Meeth. Op 7 oktober werd de vogel ook waargenomen door de excursie van de Vogelwerkgroep Noordhollands Noorderkwartier.

In grootte, lichaamsbouw, houding en geluid onderscheidde de vogel zich niet van de Roodborsttapuit. Dit gold ook voor enkele andere kenmerken zoals het voortdurend bewegen van de staart, de lage en „trekkende” vlucht en het zitten op geëxponeerde posten. De beschrijving van het verenkleed kan als volgt worden samengevat. Rug en schouders lichtbruin, donkergeestreept; stuit en bovenstaartdekveren licht kaneelkleurig, ongestreept. Staart donker, bijna zwart; de buitenvlaggen der buitenste staartpennen vormden een smalle lichte rand. Kruin en nek lichtbruin; kruin met donkere lengtestreepjes; nek ongestreept; zwak ontwikkelde wenkbrauwstreep lichtbruin; onopvallende oogstreep donkerbruin; smalle oogring lichtgekleurd; oorstreek en wangen lichtbruin; wit baardstreepje; kin en keel witachtig, ongestreept, duidelijke scheiding met borst. Borst, buik en flanken licht isabelkleurig, ongestreept; onderstaartdekveren wit. Slagpennen donker, bijna zwart; randen kleine slagpennen vormden een opvallende witachtige plek op gesloten vleugel; vleugeldeken lichtbruin, donkergevekt; de grote vleugeldeken vormden een opvallende licht isabelkleurige vleugelstreep; grote slagpendeken lichtgerand. Ogen, snavel en poten donkerbruin tot bijna zwart.

Tijdens de CNV-excursie werd ten aanzien van de specifieke identiteit van de betrokken vogel geen eenstemmigheid bereikt. Het door enkele deelnemers uitgesproken vermoeden dat de vogel een Roodborsttapuit was, werd verworpen omdat bepaalde onderdelen van het verenkleed onverenigbaar werden geacht met deze soort. De determinatie wees uit dat deze bezwaren ongegrond waren. (1) Uit onderzoek aan de Roodborsttapuiten in de collecties van het Zoölogisch Museum te Amsterdam en het Rijksmuseum

van Natuurlijke Historie te Leiden bleek dat de waargenomen vleugeltekening in meerdere of mindere mate typerend is voor vogels in jeugd- en winterkleed. In dit verband zij erop gewezen dat de vleugeltekening sterk overeenkwam met die van een in Frankevoort & Hubatsch (1966: afbeelding 24) afgebeelde Roodborsttapuit in jeugdkleed. (2) Het ontbreken van een donkere keel bleek de Roodborsttapuit geenszins uit te sluiten: vrouwtjes en vogels in jeugdkleed kunnen een lichte keel hebben. Op grond van een en ander mocht worden aangenomen dat de vogel een Roodborsttapuit was. Door het ontbreken van een witte oogstreep en van witte vlekken aan de staartbasis is verwarring met het Paapje *Saxicola rubetra* uitgesloten.

De beschrijving van de op Texel waargenomen Roodborsttapuit bevat echter een paar elementen, die het onwaarschijnlijk maakten dat dit exemplaar behoorde tot één van de Westpalaearctische ondersoorten: *S. t. rubicola* en *S. t. hibernans*. Onder meer door de lichtbruine bovendelen en de licht kaneelkleurige ongestreepte stuit en bovenstaartdekveren viel de vogel buiten het variatiepatroon van deze ondersoorten.

Van de Roodborsttapuit is een groot aantal geografische vormen beschreven; Ripley (1964 : 106-111) onderscheidt 25 ondersoorten, waarvan er 8 in het Palaearctische gebied voorkomen. De Palaearctische ondersoorten worden door Vaurie (1959 : 335-339) verdeeld in 3 groepen. Tot de eerste groep behoren *S. t. rubicola* en *S. t. hibernans*; tot de tweede *S. t. maura*, *S. t. variegata*, *S. t. indica* en *S. t. armenica*; tot de derde *S. t. przewalskii* en *S. t. stejnegeri* (zie voor hun verspreiding Dement'ev & Gladkov 1968 : 608—618, kaart 106).

Het feit dat de op Texel waargenomen Roodborsttapuit een uitgesproken lichte indruk maakte, rechtvaardigt de conclusie dat hij behoorde tot de Westaziatische *maura*-groep. Deze bezit in tegenstelling tot de Oostaziatische *przewalskii*-groep een relatief licht verenkleed.

Op grond van de afbeelding van een vrouwtje *S. t. maura* in Witherby *et al.* (1952 : plaat 47) mocht reeds vermoed worden dat de Texelse Roodborsttapuit tot deze ondersoort behoorde. Ook de beschrijving van het vrouwelijk kleed van *S. t. maura* wees sterk in deze richting: „Upper-parts much paler brown than British form [= *S. t. hibernans*]; rump and upper tail-coverts whitish-buff, feathers with rufous-buff tips; under-parts much paler than in British form; less white at base of tail-feathers than in male; edgings of wing-feathers and coverts much paler than in British form and rather more white or paler buff at base of innermost secondaries” (Witherby *et al.* 1952 : 178). Baxter & Rintoul (1913) typeren een door hen waargenomen en verzameld vrouwtje *S. t. maura* als volgt: „a most unusual looking Stonechat” en „more like a small [*sic!*] Whinchat than anything else” (*cf.* Gätke 1900 : 354—355). Ook deze karakteristieken pasten op de Texelse vogel. Onderzoek aan 4 vrouwtjes *S. t. maura*, verzameld te Naryn (Kirgizië, USSR) in april 1909, die zich bevinden in de collectie van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden, leidde tenslotte tot de overtuiging dat het vermoeden inzake de

subspecifieke identiteit juist was. Deze vogels vertoonden een frappante overeenkomst met de Texelse Roodborsttapuit. Het ontbreken van een lichte schouderplek kan een aanwijzing zijn dat het een waarneming van een eerstejaars vrouwtje betrof.

De mogelijkheid dat de Texelse vogel tot *S. t. variegata* of *S. t. armenica* behoorde, kan op grond van de afwezigheid van de voor deze ondersoorten karakteristieke staart- en bovenstaarttekening worden verworpen. Deze ondersoorten hebben een witte bovenstaart en relatief veel wit aan de staartbasis (Dement'ev & Gladkov 1968: 612—613). Om geografische redenen moet het worden uitgesloten dat hij behoorde tot de in het Himalaya-gebied broedende *S. t. indica*.

Tot en met 1973 zijn in Europa (zonder Rusland) 10 gevallen van *S. t. maura* vastgesteld: 11.10.1883 Helgoland (BRD) (Gätke 1900: 354—355; dit geval staat overigens niet vermeld in Niethammer *et al.* 1964 en Vauk 1972), 10.10.1913 Isle of May (UK) (Baxter & Rintoul 1913), 9.9.1946 Nólsoy (Faerøe) (Williamson & Petersen á Botni 1948), 28.9.1955 Blåvandshuk (DK) (Burton & Nisbet 1956), 13-21.10.1961 Fair Isle (UK) (Robertson *in litt.*), 27.9.1964 Hesselø (DK) (Dyck *et al.* 1970), 1.11.1964 Fair Isle (Ferguson-Lees 1964), 5—6.10.1965 Fair Isle (Robertson *in litt.*), 5.10.1973 Fair Isle (Christie 1974) en 6—7.10.1973 Texel (NL). Het geval te Cley (UK) op 2.9.1904 (Saunders 1907) berust op een onjuiste determinatie (Robertson *in litt.*). Tenslotte zij vermeld dat *S. t. stejnegeri* eenmaal is vastgesteld en wel op 2.5.1972 te Cley (Robertson *in litt.*).

De schrijvers danken I. S. Robertson (*in litt.* 8 juli 1975) voor het beschikbaar stellen van gegevens betreffende het voorkomen van Aziatische Roodborsttapuiten in Groot-Brittannië, en J. J. H. van Geuns, J. F. de Miranda, E. R. Osieck, J. W. de Roever, E. J. M. Veling, K. H. Vooos en J. Wattel voor hun medewerking bij de voorbereiding van dit artikel.

CNA: bevestigde waarneming.

SUMMARY

On 6 and 7 October 1973 a female Stonechat *Saxicola torquata* showing the characters of *S. t. maura* (*cf.* Witherby *et al.* 1952: plate 47) has been observed and photographed on the island of Texel. It represents the 1st record of *S. t. maura* in the Netherlands.

LITERATUUR

- Baxter, E. V. & L. J. Rintoul. 1913. Two new Scottish birds. *Scot. Nat.* 1913: 273—274.
 Burton, P. J. K. & I. C. T. Nisbet. 1956. Sibirisk Sortstrubet Bynkefugl (*Saxicola torquata maura* (Pallas)) ved Blåvandshuk. *Dansk orn. Foren. Tidsskr.* 50: 231—233, fig. 1.
 Christie, D. A. 1974. Recent reports. *Brit. Birds* 67: 34—40.
 Dement'ev, G. P. & N. A. Gladkov (eds.). 1968. *Birds of the Soviet Union*, Vol. VI. Israel Program for Scientific Translations, Jerusalem.
 Dyck, J., J. R. Jacobsen, E. Kramshøj & J. Rabøl. 1970. Rapport fra sjældenhedsudvalget med oversigt over godkendte forekomster 1965—69. *Dansk orn. Foren. Tidsskr.* 64: 126—151.

- Ferguson-Lees, I. J. 1964. Recent reports. *Brit. Birds* 57: 523—524.
- Frankevoort, W. & H. Hubatsch. 1966. *Unsere Wiesenschmätzer*. A. Ziemsen Verlag, Wittenberg.
- Gätke, H. 1900. *Die Vogelwarte Helgoland*. Herausgegeben von Professor dr. R. Blasius. Zweite vermehrte Auflage. J. H. Meyer, Braunschweig.
- Niethammer, G., H. Kramer & H. E. Wolters. 1964. *Die Vögel Deutschlands*. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.
- Ripley, S. D. 1964. Subfamily Turdinae, thrushes. In: E. Mayr & R. A. Paynter, Jr. (eds.). *Check-list of birds of the world*, Vol. X. Museum of Comparative Zoology, Cambridge (Mass.): 13—227.
- Saunders, H. 1907. Additions to the list of British birds since 1899. *Brit. Birds* 1 : 4—16.
- Vauk, G. 1972. *Die Vögel Helgolands*. Verlag Paul Parey, Hamburg & Berlin.
- Vaurie, C. 1959. The birds of the Palearctic fauna: Passeriformes. H. F. & G. Witherby, London.
- Williamson, K. & N. F. Petersen á Botni. 1948. Notes on the ornithology of the Faeroe Islands 1945—47. *Dansk orn. Foren. Tidsskr.* 42 : 202—215.
- Witherby, H. F., F. C. R. Jourdain, N. F. Ticehurst & B. W. Tucker. 1952. *The handbook of British birds*, Vol. II. 7th imp. H. F. & G. Witherby, London.

Adres: Instituut voor Taxonomische Zoölogie (Zoölogisch Museum), Plantage Middenlaan 53, Amsterdam—1004.